

/ Т. В. Корякова, О. Л. Соколенко, Г. С. Юзіков: Дніпропетровськ: Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2016. 219 с.

3. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джу́жа, В. В. Васи́левич та ін.; за заг. ред. проф. О. М. Джу́жи. Київ: Атіка, 2006. 352 с.

Гурін Дмитро Юрійович,

здобувач кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПІДКУП ОСОБИ, ЯКА НАДАЄ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Формування в Україні громадянського суспільства, її становлення як демократичної, соціально-правової держави, розвиток міжнародного співробітництва безпосередньо пов'язані з нормальним функціонуванням органів державної влади та місцевого самоврядування, апарату управління підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, інших осіб, які надають публічні послуги. Разом з цим, корупція на сьогодні являє собою величезну загрозу правовим нормам, демократії, правам людини, соціальній справедливості, перешкоджає економічному розвитку країни та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів.

Нині корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, дедалі глибше вкорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей.

Одним із найважливіших завдань правоохоронних органів України є забезпечення ефективної протидії корупційним проявам, у тому числі шляхом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. В останні роки вітчизняний законодавець ратифікував низку міжнародно-правових документів та імплементавав їх положення у національну правову систему. На думку міжнародних і вітчизняних фахівців, практична реалізація положень відповідних нормативних актів здатна істотно послабити корупційні ризики в країні, поновити в нашій державі дієвість принципу верховенства права. Однак, як свідчить судова практика, поки що це не привело до очікуваних негайних позитивних результатів.

В Україні створена достатньо широка нормативно-правова база, яка спрямована на протидію корупції. Одним із заходів кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію корупційним проявам, є встановлена у 2011 році ст. 368-4 КК України кримінальна відповідальність за підкуп особи, яка надає публічні послуги. Так, ч. 1

ст. 368-4 КК України передбачає кримінальну відповідальність за пропозицію чи обіцянку аудитору, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльності з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи [2].

Тобто у Розділі XVII Особливої частини КК України визначено нового суб'єкта Кримінального правопорушення. Офіційне визнання особами, які не належать до службових, зокрема нотаріусів (у зв'язку зі здійсненням ними суто професійних функцій), стало кроком, що сприяв розширенню можливостей протидії корупційним кримінальним правопорушенням. До того часу нотаріусів та інших суб'єктів із відповідним статусом часто притягували до кримінальної відповідальності за ст. 368 КК України, оскільки помилково визнавали їх службовими особами.

Проте, доповнивши КК України ст. 368-4, законодавець створив низку нових проблем. Зокрема, диспозиції ст. 368-4 КК України сконструйовані неоднотипно, вони громіздкі та заплутані. У них наведено різні переліки таких суб'єктів, що не є вичерпними, міститься вказівка на інших осіб, які надають публічні послуги, проте загального визначення таких осіб у законодавстві немає. Із законодавчими недоліками пов'язані й недоліки правозастосування. Відсутність офіційного визначення відповідного суб'єкта кримінального правопорушення заважає судам застосовувати ст. 368-4 КК України у випадках, коли вказівка на конкретний різновид не міститься в переліку, тому замість ст. 368-4 КК України часто застосовують ст. 354 КК України. Особу, яка надає публічні послуги, іноді плутають зі службовою особою; в такому разі відповідне діяння кваліфікують не за ст. 368-4, а за ст. 368 КК України. Оскільки деякі практичні працівники помилково вважають, що особа, яка надає публічні послуги, також є службовою, то в окремих випадках особу, яка при вчиненні різних кримінальних правопорушеннях виконує одну і ту саму функцію, притягують до кримінальної відповідальності за сукупністю неслужбового та службового кримінальних правопорушень.

Не можна залишити поза увагою й проблему співвідношення санкцій ст. 368 та 368-4 КК України. Вони не узгоджені між собою. З незрозумілих причин за одержання неправомірної вигоди особою, яка надає публічні послуги, може бути призначено покарання і м'якше, і суворіше, ніж такі самі дії, вчинені службовою особою публічного права. У санкції ч. 1 ст. 368 передбачено лише позбавлення волі, яке може бути призначено на строк від 2 до 4 років. Санкцією ч. 3 ст. 368-4 передбачено і

більш м'які покарання, ніж позбавлення волі, проте верхня межа останнього – 5 років. Логіка такого законодавчого підходу залишається незрозумілою.

Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора 2016-го року було зареєстровано 10 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 368-4 КК України, 2017-го – 41, 2018-го – 21, 2019-го – 45, 2020-го – 15, до вересня 2021-го – 13. З огляду на проблемні питання під час правозастосування (помилково притягнення винних до кримінальної відповідальності за ст. 368 КК України як службових осіб), наведені кількісні показники не можна вважати такими, які відображають дійсну кількість виявлених фактів підкупу осіб, які надають публічні послуги. Водночас, наявна статистика залишається невтішною, оскільки зазначені особи попри встановлену заборону, вчиняють дії щодо отримання неправовірної вигоди. Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошення антикорупційних зусиль, заснованих на неефективних у сучасних умовах репресивних засобах [3, с. 227–228].

Зазначені вище недоліки конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368-4 КК України, а також наведені статистичні дані обумовлюють необхідність здійснення комплексного кримінально-правового дослідження питань кримінальної відповідальності за підкуп особи, яка надає публічні послуги.

Реформування кримінального законодавства є складовою повномасштабної правової реформи, що на сьогодні здійснюється в Україні, орієнтоване, насамперед, на подальший розвиток правової системи на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина з урахуванням міжнародних зобов'язань України (Указ Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 року № 584/2019). Важливе значення в правовому регулюванні відіграють і принципи [1]. Відтак особливої актуальності набувають наукові праці, спрямовані на виявлення комплексних проблем нормопроєктування, правозастосування та правореалізації, зокрема, на вироблення тих законодавчих конструкцій, які повинні стати основою нового КК України, серед яких – законодавча конструкція підкупу особи, яка надає публічні послуги.

Протягом існування України як незалежної держави окремі аспекти проблеми кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення були предметом досліджень, які проводили Л. І. Аркуша, Л. В. Багрій-Шахматов, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. І. Борисов, В. М. Гаращук, П. Т. Гега, В. О. Глушков, В. В. Голіна, О. О. Дудоров, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, М. І. Камлик, В. А. Клименко, В. П. Корж, М. Й. Корежанський, В. С. Лукомський, П. С. Матишевський, Г. А. Матусовський, В. О. Навроцький, Є. В. Невмержицький, С. Г. Омельченко, А. І. Редька, І. В. Сервецький, В. В. Сташис, О. В. Терещук, І. К. Туркевич, М. І. Хавронюк, В. В. Черней,

С. С. Чернявський, В. І. Шакур, С. А. Шалгунова та ін. Праці зазначених учених також було присвячено питанням кримінальної відповідальності за підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України), у яких висвітлено низку законодавчих недоліків зазначеної норми. Незважаючи на це, диспозиції та санкції ст. 368-4 КК України потребують науково обґрунтованих змін з урахуванням соціальної обумовленості та потреб правозастосовної практики.

Крім зазначеного, необхідність ґрунтовного дослідження кримінальної відповідальності за підкуп особи, яка надає публічні послуги підтверджує відсутність в Україні дисертаційних, монографічних та інших наукових праць з даної проблематики, що зумовлює актуальність дослідження. Воно дозволить виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність за підкуп особи, яка надає публічні послуги та практики її застосування.

Список використаних джерел

1. Бабаніна В. В. Поняття та межі принципу справедливості в кримінальному законодавстві України. *Актуальні проблеми кримінального права*: матеріали ІХ Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 21 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 26–30.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

3. Cherniei V., Cherniavskiy S., Babanina V., Ivashchenko V. Criminal remedies and institutional mechanisms for combating corruption crimes: the experience of Ukraine and international approaches. *Juridical Tribune*. 2022. № 12 (2). P. 227–245.

Дідук Олексій Вадимович,
старший детектив Головного підрозділу
детективів Бюро економічної безпеки
України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТА МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

На сучасному етапі становлення України як європейської держави реалізується комплекс стратегічних заходів, спрямованих на розвиток економіки в умовах євроінтеграції [1], подолання бідності та протидію злочинності [2]. Проблема протидії організованій етнічній злочинності є актуальною не тільки для України, а й для всієї світової спільноти, так як інтенсивні міграційні потоки зумовили поширення етнічних злочинних угруповань по всій планеті [3]. Тобто організована злочинність в її національних і транснаціональних проявах була й